

15

KARMA: DE ULTIEME WET VAN HEELHEID

Ons overzicht van wetenschap en religie in de voorgaande hoofdstukken suggereert dat de fysieke, mentale en spirituele niveaus van bestaan op dynamische wijze onderling verbonden zijn door het alomtegenwoordige principe van het holisme. We zullen zien dat dit principe ook werkzaam is in de politieke, sociale en economische sferen, als we daar een overzicht van geven (in deel IV). Maar laten we nu dit principe beschouwen in termen van zijn meest universele en begrijpelijke formulering: de wet van karma.

De universele wet die “karma” heet, waarnaar we in andere verbanden al hebben verwezen, is fundamenteel voor het hindoeïsme en het boeddhisme, alsook voor de theosofie. Als een morele wet wordt karma in het Westen onderwezen in het gezegde “We oogsten zoals we zaaien”. Maar in het oosterse denken wordt het begrip verruimd tot een kosmisch principe dat over alle relaties heerst: een alomvattende wet van evenwicht en harmonie. Als zodanig brengt het de kosmische orde in verband met de menselijke, de persoonlijke moraliteit met de maatschappelijke, en de moraliteit van een bepaalde samenleving met zijn existentiële toestanden. Zo opgevat is het een waarlijk universeel principe dat in de gehele natuur werkzaam is, en waaraan niets kan ontsnappen. In die zin is het zowel de meest verenigende als de meest omvattende uitdrukking van de heelheid, de onderlinge verbondenheid van de dingen.

“Karma” is een Sanskriet woord dat letterlijk “handeling” of “werk” en de “kracht” van die handeling betekent. Als een handeling wordt uitgevoerd, treedt meestal een reeks van gevolgen op, afhankelijk van de aard van de handeling en de

kracht waarmee deze werd uitgevoerd. Ook wordt de reactie, of het gevolg, bepaald door de motiverende kracht – hoe sterker deze is, des te sterker is de reactie – totdat het evenwicht weer hersteld is en harmonie weer regeert. Maar zoals we zullen zien, impliceert karma veel meer dan een herstel van evenwicht of harmonie: het is een toekomstgericht proces – eigen aan het kosmische evolutieproces. Hoe karma zijn buitengewone daden verricht is natuurlijk een mysterie; zoals we zagen heeft de wetenschap tot op heden zelfs in de wereld van de fysica en de biologie nog niet het verschijnsel causaliteit doorgrond. We moeten echter in gedachten houden dat karma verband houdt met het stelsel van denken dat aan het begin uiteen werd gezet: een non-dualistische filosofie die stelt dat het universum een gelaagd, levend geheel is, in wiens (onvoorstelbaar) brede spectrum niveaus in hoge mate onderling verbonden zijn, met elkaar verweven in een levend, co-evoluerend web van relaties.

We zijn hier in de eerste plaats geïnteresseerd in de toepassing van de wet van karma op ons eigen leven, individueel en collectief. Misschien is het eerste dat we moeten opmerken het belangrijke verschil tussen de algemene bestaanswijze op de niveaus van de minerale, plantaardige en dierlijke natuurrijken, en datgene wat hoort bij de mensheid. Voor de meeste levende organismen wordt hun natuurlijke wereld gevormd door het web van het bestaan, maar mensen nemen, door hun zelfbewustzijn, afstand van de processen van de natuur door het vermogen tot keuze, en zijn tegenhanger, verantwoordelijkheid. Wat dit betekent in termen van karma is dat als een mens de natuurlijke orde verstoort – dat wil zeggen, opzettelijk anderen benadeelt – die verstoring zich op den duur tegen de aanstichter daarvan zal keren.

Anders gezegd: mensen scheppen karma doordat ze daden verrichten en reageren op de daden van anderen. In zijn ethische betekenis stelt de wet van karma: zoals je zaait zul je oogsten; de gevolgen zijn zoals de daad is, geweld brengt geweld voort, haat brengt haat voort, liefde brengt liefde voort. De wet kan ook zo onder woorden worden gebracht: hij die

Het gehele universum is... geweven in een web van karma, waarbij mentale gebeurtenissen gecorreleerd zijn aan fysieke gebeurtenissen en omgekeerd.... Door deze correlatie tussen niveaus kan ieder feit in het universum, fysisch of psychisch, herleid worden tot zijn tegenhanger op het fysieke gebied. Degene die vast van plan is om de oorzaak van alles te vinden op het materiële gebied alleen, zal misschien niet de 'oorzaak' vinden maar wel een aantal materiële tegenhangers, die het betreffende verschijnsel lijken te verklaren. Niettemin is de tegenovergestelde methoden, het verklaren van fysieke gebeurtenissen in termen van hun psychische tegenhangers, een meer ware en fundamentele methode. De lagere niveaus zijn van de hogere afhankelijk.

Sri Krishna Prem & Sri Madhava Ashish¹²⁶

Karma is in wezen een leer van de ingewikkelde samenhang en tussen krachten en handelingen.... Wanneer deze tot uitdrukking gebracht wordt op een kosmologische schaal, is deze kracht-handeling een enorme kracht, die het universum en het leven voortstuwt; als deze in ethische zin tot uiting komt, is het een nimmer falende, onpersoonlijke wet die de morele orde regelt, natuurlijke beloningen en straffen 'uitdeelt'. Metafysisch gezien is karma een creatieve energie die wordt voortgebracht door de collectieve daden van bepaalde groepen; het onderhoudt de orde en de functie van een bepaald universum waarin deze groepen verblijven. Tenslotte is karma een mysterie, een wonder dat het menselijk begrip te boven gaat.

Garma Chang³⁰

door het zwaard leeft, zal door het zwaard te gronde gaan; en omgekeerd, hij die leeft in de liefde voor de waarheid, zal liefde voortbrengen.

In een wereld waarin zoveel ongelijkheid is, en waarin hebzucht en persoonlijk gewin zo vaak lijken te slagen, herstelt alleen karma de ongelijkheid en leert het ons door ervaring de gevolgen van onze daden. En op het sociale vlak wordt ons duidelijk gemaakt dat we "de wereld" die we kennen en

De mens heeft zich altijd beziggehouden met de aard van zijn daden, ofwel om de gevolgen van zijn daden te ontlopen, ofwel om de gevolgen ervan zo te wijzigen dat ze hem geen schade zullen berokkenen. De volledige verantwoordelijkheid nemen voor al onze keuzen, en daardoor voor al onze daden, vraagt meestal meer moed dan we bezitten en een rijpheid die we wel zouden willen bezitten, maar die we schijnbaar niet kunnen bereiken... Keuze – zelfbewuste keuze – is een specifiek menselijk vermogen; het opgeven van ons recht om te kiezen tussen alternatieven... is een deel van onze menselijkheid prijsgeven. Anderen toestaan voor ons keuzen te maken is op zichzelf een keuze.... Uit onze keuzen... verrijst het complexe patroon van ons bestaan, waarbij iedere keuze het onzichtbare weg weeft van de omstandigheden waarin we onszelf bevinden.... De gehele natuur geeft blijk van de onderlinge verbondenheid van het leven in zijn talloze vormen, waarbij een universele wet van harmonie zichzelf keer op keer, in ontelbare patronen, onthult.... We bevinden ons misschien te dichtbij in tijd of ruimte om met enige nauwkeurigheid of enig inzicht de gevolgen van onze keuzen te zien, maar zeggen dat er geen wet werkzaam is of geen patroon gevonden kan worden is voorbij gaan aan de grotere waarheid dat orde, als het ergens niet zou bestaan, nergens zou kunnen voorkomen en harmonie niet bereikt zou kunnen worden als wetmatigheid maar af en toe voorkomt.

Joy Mills⁶³

ervaren, met al zijn problemen, zelf creëren. Dit idee van de lange-termijneffecten op de wereld (die natuurlijk ook de relatie van de mens tot de natuur omvat) wordt nu door de meeste nadenkende mensen ingezien (door het gewicht van het bewijsmateriaal) en zelfs – aarzelend – door regeringen.

Individueel beseffen niet zo snel dat hun eigen daden verreikende gevolgen kunnen hebben. Oorlogen worden misschien door regeringen begonnen, maar worden uitgevochten door mensen, en als mensen weigeren te vechten, kan een gewapend conflict niet optreden. Gewelddadige gedachten of

bedoelingen komen overal ter wereld voor, net als het verlangen naar genot en macht, en deze gedachten/verlangens en de daden die ze veroorzaken hebben hun gevolgen. In de mate dat het individu persoonlijke macht uitoefent over anderen of pijn teweegbrengt, is hij of zij verantwoordelijk voor dergelijke daden.

De onmiddellijke reactie op dergelijke uitspraken is dat mensen zelden gestraft worden voor hun daden, tenzij deze uitgesproken misdadig zijn. Maar een dergelijke visie slaat geen acht op de vele lange-termijngevolgen, zoals het effect op het karakter, de gezondheid en menselijke relaties. Direct gewin in de vorm van geld of macht moge bereikt zijn, maar waarneming en ervaring laten zien dat daden die ondernomen zijn uit persoonlijk voordeel en “succes” dat verkregen is ten koste van anderen een complex van gevolgen met zich meebrengen. Mensen die succes bereiken ten koste van anderen zadelen zichzelf op met de onvrijheid die bij dat succes hoort. De meer belangrijke oorzaken van menselijke onvrijheid liggen in ons hart en ons denken, niet erbuiten. We zijn de gevangenen van onze gewoonten, onze angsten, onze verlangens, onze verwachtingen en onze sociale belangen. We zijn de gevangenen van onze vooroordelen en van ons wereldbeeld.

In een diepere betekenis zijn deze beperkingen het gevolg van onwetendheid of (in het Sanskriet) *avidya*. Avidya heeft, preciezer gezegd, betrekking op de toestand waarin de dingen niet worden waargenomen zoals ze zijn – waarin de vergankelijke en sterfelijke persoonlijkheid aangezien wordt voor de ware aard, en het zelf gelijk wordt gesteld aan de beperkte kijk op het doel en de zin van het leven. Het gevolg van een dergelijke gelijkstelling is dat het zelf gezien wordt in termen van materieel voordeel, prestige, macht, respect en liefde. Hoewel deze zaken ontegenzeggelijk in zichzelf goed zijn, leidt het *streven* ernaar als levensdoel tot een gebonden zijn door persoonlijke motieven en zelfzuchtige daden. Karma houdt in dat *innerlijke vrijheid iets is wat verdiend moet worden door onszelf* – zij kan ons niet van buitenaf gegeven worden. En we zijn vrij in de mate waarin we acht slaan op de wetten van

onze hogere aard, die ons het vermogen tot kiezen verschaft. Omdat we geen geïsoleerd leven leiden maar, integendeel, allemaal vaste onderdelen zijn van het web van het leven en van relaties, zijn individuen, in plaats van verwaarloosbaar te zijn, juist de stenen waarop het hele gebouw steunt; als deze ernstig verzwakt worden zal de cultuur plotseling instorten.

In het licht van de maatschappelijke en ecologische problemen van tegenwoordig wordt het meer en meer duidelijk dat we onze eigen wereld creëren. Het is maar al te duidelijk (en we zullen dit uitvoerig onderbouwen in Deel IV) dat de huidige wereldproblemen – van honger tot terrorisme, van woestijnvorming tot de nucleaire dreiging, van de aantasting van de ozonlaag tot het militair-industriële complex – scheppingen zijn van onszelf, het gevolg zijn van onze collectieve waarden, bedoelingen en daden.

Het is belangrijk op te merken, zoals Sir Edwin Arnold doet in *Het Licht van Azië*, dat “karma een onwrikbare wet is van absolute Liefde, Rechtvaardigheid en Genade,” niet een wet van vergelding. Het idee dat zo vaak naar voren wordt gebracht dat karma straffend te werk gaat komt voort uit een beperkte opvatting van rechtvaardigheid en veroordeling. Zoals Blavatsky benadrukte is karma *niet* het onontkoombare lot, omdat wij het zijn die de planners, ontwerpers en schepers zijn van oorzaken waaraan de gevolgen door deze universele wet worden toegewezen. In plaats van de vrijheid en creativiteit van mensen uit te sluiten, worden deze door de innerlijke wet mogelijk. Wetenschappers kunnen de mens de ruimte in sturen door de noodzakelijke fysische en andere natuurlijke wetten te gehoorzamen. Door bij de keuzen die we als individu en als samenleving maken morele wetten te gehoorzamen, scheppen we een betere wereld. (Beter keuzen houden natuurlijk een verandering in op het gebied van onze motieven en waarden, die op hun beurt afhankelijk zijn van onze bewustzijnstoestand.)

Blavatsky legde er de nadruk op dat de hoeveelheid individueel karma gezamenlijk het karma wordt van het volk waartoe het individu behoort, en dat de som van het nationale

karma het karma van de wereld wordt. Ze stelde verder: "Niemand kan boven zijn eigen individuele mislukkingen uitstijgen, zonder, hoe weinig ook, het geheel waarvan hij deel uitmaakt te verheffen. Op dezelfde wijze kan niemand zondigen, of lijden onder de gevolgen daarvan, in zijn eentje. In werkelijkheid bestaat er niet zoiets als 'Afgescheidenheid.'" ¹³

Of zoals in de prachtige zin van Donne tot uitdrukking wordt gebracht: "Niemand is een eiland".

Een van de klemmende vragen die rijzen bij het beschouwen van de wereld als een geheel, heeft te maken met de ongelijkheid die we overal waarnemen tussen individuen en onderdelen van de samenleving, alsook tussen volkeren. Het idee dat karma alle ogenschijnlijke onrechtvaardigheid op een toekomstig tijdstip zal verhelpen is filosofisch gezien troostrijk, maar niet als het individu buiten beschouwing gelaten wordt. Zullen eens verloren gegane kansen weer terugkeren? Het antwoord op deze vraag (als we het probleem van hemel en hel buiten beschouwing laten) kan alleen gevonden worden in het idee van een individuele continuïteit door cycli van wedergeboorte, die de rijping van karma mogelijk maken.

Om deze reden wordt reïncarnatie meestal (maar niet altijd) gekoppeld aan de leer van karma, zoals in het hindoeïsme, het boeddhisme en de theosofie. Eenmaal geaccepteerd biedt reïncarnatie onmiskenbaar diepere niveaus van filosofische en persoonlijke betekenis.*

Zonder voor het individu "onvergankelijkheid" of "eeuwig leven" op te eisen, houdt reïncarnatie niettemin in dat er een zelf is dat het directe persoonlijke bestaan overstijgt en voort-

*Het idee van wedergeboorte of reïncarnatie is voorgekomen bij talloze mensen en volken in verschillende tijden en plaatsen. Zie bijvoorbeeld *Reincarnation: The Phoenix Mystery* (1977) van Head en Cranston, dat een compilatie is van een grote hoeveelheid gegevens die dit historische feit bewijzen. Het is ook interessant, zoals dit boek aantoont, dat de mythische allegorie van de onsterfelijke phoenix, die herhaaldelijk uit zijn as verrijst, in verschillende versies is voorgekomen onder de christenen, de joden, de Perzen en in ver van elkaar verwijderde culturen, waaronder de oude Ierse, de Japanse en de Turkse cultuur.⁷¹

Het belangrijkste veld van menselijke activiteit van tegenwoordig heeft geen naam. Het omvat een deel van religie, filosofie en ethiek, van metafysica, mystiek, psychologie en sociale hulpverlening. Het betreft de ontwikkeling van het karakter, de cultivering van het beste en de eliminatie van het slechtste van het complexe ding genaamd het zelf. Het is het gehele terrein van het innerlijke leven, in tegenstelling tot de wereld van alledag, en toch heeft het onmiddellijk zijn weerslag op de kleinste alledaagse bezigheid. Het is de kunst van het leven, de wetenschap van het juiste leven. Het is het belangrijkste veld van menselijke activiteit van tegenwoordig omdat alle andere niet voldoende effect hebben op ons individuele en collectieve gedrag om de mensheid te redden van zijn huidige neiging tot zelfvernietiging. Het is de Weg, zo oud als de mens, van verlangen naar vrede... het heeft te maken met de juiste verhoudingen van alle delen tot het geheel, en is daarom van belang voor de gehele mensheid.

Christmas Humphreys⁷⁶

Niemand bestaat alleen maar op zichzelf, onafhankelijk van alle andere factoren van het leven.... Omdat er geen begin gevonden kan worden van enig individu of enig innerlijk of uiterlijk verschijnsel, betekent dit dat elk daarvan de totaliteit van het universum als zijn basis heeft. Of, als we dit vanuit het standpunt van de tijd willen uitdrukken, zouden we kunnen zeggen dat elk van deze verschijnselen, en met name ieder individueel verschijnsel, een oneindig verleden heeft en daardoor gebaseerd is op een oneindigheid van relaties, die kunnen uitluiten wat ooit bestaan heeft of waarschijnlijk zal bestaan. Alle individuen (of liever gezegd: alles wat een individueel bestaan leidt) hebben daarom het gehele universum als hun gemeenschappelijke grond, en deze universaliteit wordt bewust gemaakt in de ervaring van verlichting, waarin het individu ontwaakt tot zijn eigen allesomvattende aard.

Lama Anagarika Govinda⁵⁶

bestaat om weer geboren te worden. Het geheel dat de mens vormt, omvat dus de dood als een integraal deel van het leven – deel van de natuurlijke cyclus van geboorte-dood-geboorte. Reïncarnatie suggereert dat de evolutie van het individu vele levens in beslag neemt in plaats van één leven – op een manier die zowel continu als discontinu is (wat herinnert aan de quantum- en andere verschijnselen en processen die we hebben besproken).

De tweeling-leringen van karma en reïncarnatie suggereren dat alles wat we zijn, wat betreft denkvermogen, emoties en fysiek lichaam (ter onderscheiding van ons universele Zelf), en onze huidige levensomstandigheden, het gevolg zijn van onze eigen daden in het verleden, hetzij in de ervaringen van dit leven, hetzij in die van een vorig leven, en dat we ieder moment onze toekomst vormgeven door onze gedachten, bedoelingen, handelingen en de manier waarop we omgaan met problemen en uitdagingen van dit moment.

Dankzij karma zaaien we elke dag de zaden van wat we in onze volgende incarnatie zullen zijn. Periodiek worden we gedwongen terug te keren tot het fysieke bestaan om onze onafgemaakte zaken af te maken, om zo te zeggen. Blavatsky schreef: “Karma is de kracht die tot wedergeboorte aanzet, en dat Karma is de bestemming die de mens voor zichzelf weeft.”

Het komt me voor dat de meesten van ons meer dan één leven nodig hebben om zelfs maar een klein deel te verwerkelijken van het oneindige potentieel dat in ons aanwezig is. Karma maakt, in combinatie met reïncarnatie, veel meer mogelijk dan het afrekenen met een negatieve conditionering uit het verleden. Het verschaft de tijd die noodzakelijk is voor de voltooiing van onze grootse reis in bewustzijn naar verlichting en de volledige realisatie van eenheid. Want, zoals Lama Govinda heeft opgemerkt, is ons verleden, gegeven onze goddelijke oorsprong, ook een garantie voor een sublieme toekomst.

Samengevat, wat karma direct voor ons inhoudt is dat alle dingen samenhangen in een gelaagd web van relaties dat in de loop van de tijd groeit – waarbij gevolgen op oorzaken volgen en zelf weer oorzakelijke factoren worden, in een eindeloos

proces van groei en ontwikkeling. Deze tijdelijke relaties zijn in zekere zin bepaald, omdat ze het gevolg zijn van daden uit het verleden, maar in een andere zin zijn ze bevrijdend. Want elk van hen bezit het vermogen (als we het maar zouden benutten) om onze omstandigheden te overstijgen. Het inzicht dat we een onmisbaar onderdeel vormen van een wereld als geheel die voortdurend opnieuw geschapen wordt door onze eigen daden geeft een geweldig gevoel van verantwoordelijkheid, maar ook van broederschap in het grote werk.